

ПРОГАЛИНИ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСУАЛЬНОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ ЩОДО ПОРЯДКУ ЗБОРУ ПЕРВИННОЇ ІНФОРМАЦІЇ ДО ПОЧАТКУ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

І.В. Сервецький

*доктор юридичних наук, доцент
професор кафедри спеціальної техніки
та оперативного-розшукового документування
Національної академії внутрішніх справ*

Постановка проблеми. Захист конституційних прав і свобод людини здійснюється за допомогою норм прямої дії [1]. У зв'язку зі вступом нового Кримінального процесуального кодексу України в дію, було внесено зміни до понад 75 законів та нормативно – правових актів [2]. Кримінальний процес передбачає порядок досудового розслідування відповідно до КПК України. Подання заяви чи повідомлення або після самостійного виявлення слідчим, прокурором з будь-якого джерела обставин, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення, на жаль, не є самостійною стадією кримінального провадження, а тому не врегульована нормами процесуального законодавства [3].

Тому, законодавець не визнає процес первинної перевірки заяв та повідомлень про злочини самостійною стадією, а переводить до стадії кримінального процесу – початку кримінального провадження [3]. Водночас до початку кримінального провадження здійснюється низка організаційно-тактичних, оперативно-розшукових заходів реагування на заяви та повідомлення про кримінальні правопорушення [4].

Відповідно до чинного законодавства, пошук первинної інформації про наявність або відсутність складу кримінального правопорушення здійснюється протягом 24 годин, в умовах мінімальної інформації, обмеженим колом осіб, як правило, членами слідчо-оперативної групи, уповноваженими та службовими особами [5]. Тому, на цій стадії перевірки первинної інформації про кримінальні правопорушення допускається найбільше порушень законності, необгрунтованого кримінального переслідування або списання матеріалів за висновками як за кримінальними правопорушеннями, так і за фактами кримінальних проступків.

Отже, актуальними є питання усвідомлення правоохоронними органами та громадянами наявності суттєвих прогалин, що мають місце в новому КПК України.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблемами удосконалення чинного кримінального процесуального кодексу займаються такі науковці та практичні працівники правоохоронних органів, а саме: Р.Г. Андреев, О. Баганець, О.М. Бандурка, О. Банчук, Є.П. Блажівський, В. Богунов,

В.Г. Гончаренко, Р.С. Кацавця, В.В. Коваленко, Ю. Котнюк, А.В. Молдаван, В.Н. Назарова, В.Т. Нор, П.Д. Письменний, В.Я. Тацій, Л.Д. Удалова, В. Фаренник, М.Є. Шумило, О.Г. Яновські.

Метою дослідження є: встановлення наявних прогалин кримінального процесуального законодавства, внесення змін до нього з метою чіткої регламентації кримінально-процесуальних заходів під час розгляду заяв та повідомлень про злочини.

Основні результати дослідження. З прийняттям нового КПК України, теоретично в громадян з'явилась більша можливість реалізувати своє конституційне право на захист [3].

У разі порушення прав і свобод людини, внаслідок учинення відносно них, близьких осіб, або сторонніх осіб кримінального правопорушення, громадяни мають право звернутись безпосередньо або опосередковано до правоохоронних органів із заявою в будь-якій формі (усно або письмово), а слідчий, прокурор, або уповноважена чи службова особа зобов'язані прийняти та зареєструвати у вхідній кореспонденції або журналі єдиного обліку заяву (ЄО) [6].

У ст.214 КПК України зазначено, що слідчий, прокурор невідкладно, але не пізніше 24 годин після подання заяви, повідомлення про вчинене кримінальне правопорушення або після самостійного виявлення ним з будь-яких джерел обставин, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення, зобов'язаний внести відповідні відомості до Єдиного реєстру досудових розслідувань (ЄРДР) та розпочати розслідування [3].

Отже, необхідно отримати, зафіксувати, розгадати та встановити факт кримінального правопорушення, а у невідкладних випадках, якщо це необхідно, здійснити огляд місця події до внесення відомостей та внести до ЄРДР (ст.214 КПК України) з метою отримання найбільш повної та об'єктивної інформації про обставини вчинення кримінального правопорушення [7].

Отримати первинну інформацію про подію кримінального правопорушення (час, місце, спосіб та інші обставини вчинення кримінального правопорушення) можливо під час здійснення комплексу оперативно-розшукових заходів, що можуть здійснюватись лише при вчиненні тяжких та особливо тяжких злочинів і тільки при заведеній оперативно-розшуковій справі, без заведення якої проведення оперативно-розшукових заходів забороняється [8;9].

Законодавець суттєво обмежив повноваження оперативних підрозділів на стадії перевірки заяви та повідомлення про злочини, посилаючись на ч. 2 ст.91 КПК України, де зазначено, що доказування полягає у збиранні, перевірці та оцінці доказів, у ст.93 зазначено порядок збирання доказів, а ст. 94 передбачає оцінка доказів, а перевірка чинним КПК не регламентована [3].

Аналіз робіт учених у галузі кримінального процесуального законодавства свідчить, що науковці намагаються не помічати наявних проблем практики під час перевірки заяв та повідомлень про злочини до початку кримінального провадження.

Так, В.В. Назаров у своєму коментарі до КПК України дає визначення: «досудове розслідування – це стадія кримінального процесу, що починається з

моменту внесення відомостей про кримінальне правопорушення до ЄРДР і закінчується закриттям кримінального провадження або направленням до суду обвинувального акта, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру, клопотання про звільнення особи від кримінальної відповідальності», й жодного слова не сказано про можливі проблеми чинного законодавства [10].

В.Г. Гончаренко, зазначає, що слідчий прокурор невідкладно, але не пізніше 24 годин після надходження заяви, повідомлення до правоохоронного органу й незалежно від часу їх надходження безпосередньо до нього, зобов'язаний надати правову оцінку їх змісту, сутності та за наявності у викладених відомостях ознак, що вказують на вчинення кримінального правопорушення, але не висвітлює, питання стосовно документів, які повинен аналізувати слідчий до початку кримінального провадження [11].

Так, у своєму коментарі до КПК України В.В. Коваленко, Л.Д. Удалова, Д. П. Письменний наголошують, що досудове розслідування розпочинається з моменту внесення відомостей про кримінальне правопорушення до ЄРДР. Тому слідчий, прокурор невідкладно, але не пізніше 24 годин після подання заяви, повідомлення про вчинене кримінального правопорушення або після самостійного виявлення з будь-якого джерела обставин, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення, зобов'язані внести відповідні відомості до ЄРДР та розпочати досудове розслідування, не пояснюючи як збирати, перевіряти первинну інформацію про кримінальні правопорушення [12].

С.В. Ківалов, С.М. Міщенко, Ю.В. Захарченко стверджують, що одним із найбільш складних залишається питання диференційного підходу до вирішення заяв і повідомлень про злочини. Складність цього питання полягає в тому, що загальна кількість відповідних звернень з боку громадян та юридичних осіб щороку збільшується, а механізм їх перевірки так і досі недостатньо врегульований засобами кримінального процесуального законодавства [13]. Законом про звернення громадян не регулюється порядок подачі та вирішення заяв і повідомлень про злочини, але ця помилка сьогодні поширена на діяльність правоохоронних органів [14]. Шляхи альтернативного вирішення заяв та повідомлень про злочини були запропоновані нами в наукових статтях, посібниках та монографіях, але автори нового КПК України навмисно не врахували сучасні прогресивні способи вирішення заяв та повідомлень про злочини з ідеологічних причин, натомість критикують те, що самі прийняли завідомо не ефективне та шкідливе для громадян рішення. Крім того, С.В. Ківалов, скромно називає стадію перевірки заяв та повідомлень про кримінальні правопорушення етапом і зазначає проте, що відсутність такого етапу є передумовою до порушення законності й обґрунтованості подальшого розслідування та судового розгляду [13;15].

Дуже важливою є наукова точка зору Ю.М. Грошевого, який зазначає, що відмова від назви цього етапу досудового провадження – порушення кримінальної справи, а також відсутність докладної регламентації порядку перевірки інформації про вчинене кримінальне правопорушення та кінцевих

рішень, що оформлялись би відповідним процесуальним документом, дає підстави стверджувати про ліквідацію самостійної стадії процесу – порушення кримінальної справи. Адже діяльність щодо початку досудового розслідування (прийняття й реєстрація інформації про кримінальні правопорушення), зважаючи на невеликий строк (24 години), відведений законом для цього, та незначний обсяг дій, що мають бути здійснені, досить важко вважати відносно відокремленим етапом кримінального провадження [16].

Так, В.О. Алесандренко, Ю.В. Терещенко, Н.С. Моргун стверджують, якщо у заяві, повідомленні, всупереч вимогам ч.5 ст.214 КПК України, не наведено достатньої інформації про вчинене кримінальне правопорушення, [17] то для її встановлення, відповідно до п.2.2. положення про порядок ведення Єдиного реєстру досудових розслідувань, протягом 7 днів проводяться дії, спрямовані на встановлення ознак заявленого кримінального правопорушення [18].

На практиці це означає, що слідчий при виїзді на місце пригоди складає (МП– протокол огляду місця події) і чекає поки працівники оперативних підрозділів встановлять особу, яка вчинила кримінальне правопорушення. В такому випадку працівники оперативних підрозділів реєструють такі заяви та повідомлення про кримінальні правопорушення в журналах ЄО та керуються загальними термінами їх вирішення. У випадку, якщо вони не знаходять підтверджень вчиненого правопорушення, або не встановили особу, яка його вчинила, або не бажають його розкривати – виносять висновок за результатами перевірки і списують такі матеріали, що зареєстровані в ЄО. Практика йде таким шляхом, що такі матеріали не вносять до ЄРДР, якщо через деякий час до 7 діб встановлюють особу, яка вчинила кримінальне правопорушення працівники оперативних підрозділів вони виносять висновок і закривають номер у журналі ЄО, а потім готують рапорт про виявлення нового правопорушення, з новими термінами і передають матеріали до слідчого підрозділу. Слід зазначити, що все це відбувається за межами кримінального процесу та за відсутності слідчого.

Більше того, автори стверджують, що працівники ОВС при перевірці заяв та повідомлень про кримінальні правопорушення мають право відбирати пояснення, які не є джерелом доказів і посилаються на ч.8 ст.95 КПК України [17]. Таким чином, підтримують стару норму права та ідеалізують новий КПК України, замість того, щоб шукати прогалини і усувати його недоліки, відсилаючи нас до алгоритмів дій, які розроблені авторитетними вченими тощо.

З одного боку ліквідація стадії порушення кримінальної справи є логічною й має бути замінена на кримінальне переслідування конкретної особи, або переслідування невідомої особи. Необхідність у самостійній стадії попередньої перевірки, що регламентувала б порядок отримання, перевірки, аналізу отриманої інформації, правові засади здійснення заходів уповноваженими чи службовими особами, форми фіксації отриманої інформації та її допустимість і використання її як доказів у кримінальному провадженні є суттєвим недоліком КПК України.

Відсутність чіткої регламентації порядку вирішення заяв та повідомлень про злочини в кримінальному процесуальному законодавстві призводить до того, що правоохоронні органи змушені фальсифікувати, компенсуючи прогалини кримінального процесуального кодексу нормативними актами (положеннями, наказами, інструкціями, дорученнями тощо).

У Законі України «Про міліцію» зазначено, що органи внутрішніх справ, крім загальних, мають такі права щодо перевірки заяв та повідомлень про злочини, а саме:

- виявляти, запобігати, припиняти та розкривати злочини, вживати з цією метою оперативно-розшукових та профілактичних заходів, передбачених чинним законодавством;

- приймати й реєструвати заяви та повідомлення про злочини й адміністративні правопорушення, своєчасно приймати по них рішення;

- здійснювати досудову підготовку матеріалів за протокольною формою, провадити дізнання в межах, визначених кримінальним процесуальним законодавством [19].

Відповідно до положення про МВС України, на міліцію покладено одне з головних завдань боротьби зі злочинністю – розкриття та розслідування злочинів [20].

Ці завдання конкретизовано у відомчому наказі МВС України № 940 «Про організацію реагування на повідомлення про кримінальні правопорушення та надзвичайні події», відповідно до якого міліції надано право:

- виявляти, попереджати та припиняти кримінальні правопорушення, вживати з цією метою у встановленому кримінальним процесуальним законодавством порядку оперативно-розшукові та профілактичні заходи;

- припиняти адміністративні правопорушення й здійснювати провадження за цими справами; розшукувати осіб, які переховуються від органів досудового розслідування, суду або пропали безвісти;

- виконувати прийняті в установленому законодавством порядку і в межах своєї компетенції рішення прокурора, слідчого судді, суду;

- повідомляти відповідним державним органам і громадським об'єднанням про аварії, пожежі, катастрофи, стихійні лиха та інші надзвичайні події, уживати невідкладних заходів для ліквідації їх наслідків, рятування людей і надання їм допомоги, охорони майна, що залишилось без нагляду;

- брати участь у проведенні карантинних заходів під час епідемій та епізоотій;

- надавати невідкладну, у тому числі медичну допомогу особам, які потерпіли від правопорушень, надзвичайних ситуацій і нещасних випадків, перебувають у безпорадному або небезпечному для життя та здоров'я стані, дітям, які залишилися без опіки, а також затриманим та взятим під варту особам.

Працівник міліції на території України незалежно від посади, яку він обіймає, місцезнаходження й часу, у разі звернення до нього громадян або службових осіб із заявою, повідомленням про кримінальні правопорушення та

надзвичайні події, що загрожують особистій чи громадській безпеці, або у разі безпосереднього виявлення таких зобов'язаний:

- негайно сповістити про ці правопорушення або події будь-якими способами до найближчої чергової частини органу внутрішніх справ;

- ужити заходів щодо попередження й припинення правопорушень, рятування людей, надання допомоги особам, які її потребують, установлення й затримання осіб, які вчинили правопорушення, охорони місця події тощо. Під час затримання особи працівником міліції повідомляються затриманому зрозумілою для нього мовою підстави затримання та у вчиненні якого злочину він підозрюється, роз'яснюється право оскаржувати їх у суді, а також право мати захисника, отримувати медичну допомогу, давати пояснення, показання або не говорити нічого з приводу підозри проти нього та інші процесуальні права, передбачені КПК України;

- у разі затримання особи, яка володіє тільки іноземною мовою, роз'яснити їй підстави затримання в присутності перекладача;

- надається усне роз'яснення ч.1 ст.63 Конституції України, про право відмовитися від надання будь-яких пояснень, або свідчень до прибуття захисника та одночасно в друкованому вигляді – роз'яснення статей 28, 29, 55, 56, 59, 62 і 63 Конституції України та прав осіб, затриманих або взятих під варту, установлених законами, у тому числі права здійснювати захист своїх прав та інтересів особисто або за допомогою захисника з моменту затримання, право відмовитися від надання будь-яких пояснень або свідчень до прибуття захисника;

- негайно за допомогою технічних засобів здійснити оповіщення відповідальних осіб в підрозділі органу досудового розслідування та доставити до найближчого підрозділу органу досудового розслідування;

- про затримання одразу повідомити орган (установу), уповноваженого законодавством щодо надання безоплатної правової допомоги;

- забезпечити затриманому з моменту затримання право захищати себе особисто та користуватися правовою допомогою захисника, реалізацію інших прав затриманих;

- у разі заявленням затриманими особами усної або письмової вимоги про залучення захисника, та працівники міліції не мають права вимагати від них надання будь-яких пояснень або свідчень до прибуття захисника;

- про заявлення вимоги про залучення захисника або про відмову в залученні захисника в протоколі затримання робиться відповідний запис, що скріплюється підписом затриманої особи;

- надати затриманій особі можливість негайно повідомити про своє затримання та місце перебування близьких родичів, членів сім'ї чи інших осіб за вибором цієї особи. Якщо працівник міліції, який здійснив затримання, має підстави для обґрунтованої підозри, що при повідомленні про затримання ця особа може зашкодити досудовому розслідуванню, він може здійснити таке повідомлення самостійно, проте без порушення вимоги щодо його негайності [4].

Отже, джерелом первинної інформації про вчинення кримінальних правопорушень та інших подій, що надходить до органу внутрішніх справ, уповноваженого для початку досудового розслідування, є:

- повідомлення фізичних або юридичних осіб та самостійно виявлені слідчим або іншою службовою особою органів внутрішніх справ з будь-якого джерела обставини кримінальних правопорушень;
- повідомлення представників влади, громадськості або окремих громадян, які затримали підозрювану особу на місці вчинення кримінального правопорушення;
- повідомлення, про вчинення кримінального правопорушення, опубліковані в засобах масової інформації;
- інформація, що надійшла засобами телефонного зв'язку, телеграфом або іншими засобами зв'язку про вчинення кримінального правопорушення;
- повідомлення працівників медичних установ про звернення за медичною допомогою осіб з тілесними ушкодженнями, отриманими внаслідок учинення стосовно них кримінальних правопорушень [4].

Заяви та повідомлення про кримінальні правопорушення реєструються, контролюються цілодобово в чергових частинах органів внутрішніх справ оперативними черговими відразу після їх надходження та вносяться до ЄО, а також до інформаційної підсистеми «ФАКТ» Інтегрованої інформаційно-пошукової системи органів внутрішніх справ [19;22].

Оперативний черговий, отримавши заяву чи повідомлення про вчинене кримінальне правопорушення та іншу подію від слідчого або іншої службової особи, зобов'язаний ужити всіх можливих заходів щодо запобігання кримінальному правопорушенню або припинити його, організувати невідкладні дії щодо встановлення події кримінального правопорушення та особи, яка його вчинила, у короткий термін, а у невідкладних випадках, якщо це необхідно, здійснити огляд місця події до внесення відомостей[23].

Основними завданнями органів внутрішніх справ щодо реагування на повідомлення про кримінальні правопорушення та надзвичайні події є:

Негайне реагування на всі кримінальні правопорушення та надзвичайні події, направлення на місця подій сил і засобів, необхідних для захисту порушених конституційних прав громадян.

Підтримання постійної готовності сил і засобів органів внутрішніх справ до оперативного реагування.

Оперативне інформування чергових частин вищого органу внутрішніх справ (ОВС) про отримані повідомлення.

Забезпечення особистої безпеки громадян, захисту їх прав, свобод і законних інтересів, попередження чи припинення правопорушень, виявлення та затримання осіб, які їх учинили, усунення негативних наслідків правопорушень та надзвичайних подій.

Орієнтування всіх видів нарядів про вчинення кримінальних правопорушень та інших правопорушень, прикмет осіб, які їх учинили, об'єктів посягань.

Організація взаємодії з іншими органами й підрозділами внутрішніх справ, іншими органами виконавчої влади під час реагування на кримінальні правопорушення, інші правопорушення та події.

Забезпечення особистої безпеки працівників міліції, організація їх навчання діям у надзвичайних ситуаціях [24].

У таких випадках може вводитись посилений варіант оперативно-службової діяльності, для військовослужбовців внутрішніх військ – бойової служби [23;26]. Отже, посилений варіант несення служби – це комплекс організаційно-правових, профілактичних, оперативних та інших заходів, пов'язаних із особливим режимом виконання оперативно-службових завдань і залученням значної кількості працівників та військовослужбовців системи МВС України, з метою швидкої стабілізації оперативної обстановки наявними силами й засобами, що безпосередньо залучені до охорони громадського порядку [25].

При повсякденному режимі функціонування органів внутрішніх справ під час надходження заяв та повідомлень про злочини, потрібно здійснити такі невідкладні заходи, а саме:

Уточнити:

- місце, час та обставини вчинення злочину;
- кількість підозрюваних, їх прикмети, установчі дані (якщо відомі); які сліди могли залишитися на одязі та тілі підозрюваних; наявність у них зброї, транспорту (належність, кількість, марка, номер); місцеперебування на даний час, якщо зникли;

- шляхи можливого відходу або місце переховування;

- установчі дані вбитого (якщо відомі);

- чи викрадено щось підозрюваними, прикмети викраденого;

- установчі дані та місцезнаходження заявника.

Попередити заявника про необхідність збереження обстановки та слідів злочину.

Зареєструвати повідомлення.

Про прикмети підозрюваних, напрям їх руху та транспорт, що вони використовували, прикмети викраденого орієнтувати:

- усі види нарядів;

- дільничних інспекторів міліції;

- чергових сусідніх ОВС (територіальних та транспортних);

- диспетчерів вокзалів (залізничних, річкових, морських, автобусних), аеропортів, таксопарків, швидкої медичної допомоги;

- заклади охорони здоров'я (якщо є дані, що підозрюваний дістав травму).

Направити для затримання підозрюваних та охорони місця події найближчий наряд, екіпаж автопатруля, дільничного інспектора міліції, а в сільській місцевості до прибуття міліції користуватися допомогою працівників органів місцевого самоврядування, керівників господарств.

Перекрити можливі шляхи відходу підозрюваних (вокзали, аеропорти, зупинки громадського транспорту, шляхи з населеного пункту) та місця їх можливої появи, організувати переслідування.

Доповісти про подію:

- начальникові ОВС або його заступникові;
- відповідальному від керівництва ОВС;
- начальникові або заступникові начальника підрозділу БОЗ (якщо є дані, що злочин учинено організованою злочинною групою (далі – ОЗГ));
- черговому ОВС вищого рівня.

Повідомити черговому прокуратури.

Направити на місце події слідчо-оперативну групу в складі:

- слідчого;
- оперуповноваженого карного розшуку;
- оперуповноваженого служби КМСД, якщо є дані, що злочин скоєно дітьми;
- експерта-криміналіста;
- судово-медичного експерта;
- кінолога зі службово-розшуковим собакою.

За наявності на місці події інших потерпілих викликати швидку медичну допомогу.

Організувати показ очевидцям злочину фотоальбомів і відеотек осіб, які перебувають на обліку в ОВС.

За необхідності, за рішенням начальника ОВС, увести в дію один з оперативних планів:

«Перехоплення» (якщо підозрювані зникли на автотранспорті та відомі прикмети транспорту);

«Сирена» (за наявності даних про осіб чи прикмети озброєних підозрюваних);

«Грім» (якщо встановлено місцезнаходження озброєних підозрюваних).

Надалі діяти за розпорядженнями штабу з керування операцією і згідно з цими планами.

Направити до чергової частини вищого рівня детальну інформацію про злочин, вжиті заходи та їх результати [24].

З метою залучення усіх підрозділів міліції до реагування на протиправні правопорушення та розкрити злочини по гарячих слідах запровадити систему зв'язку й налагодити співпрацю з черговими на вокзалах (станціях), диспетчерськими службами швидкої медичної допомоги, міського пасажирського транспорту, таксі, електричних мереж, газового господарства, аварійних служб, житлово-експлуатаційних організацій для отримання від них необхідної оперативної інформації та залучити патруль постових підрозділів, які зобов'язані [27]:

а) при зверненні громадян із заявами та повідомленнями про підготовку до вчинення або про вчинені злочини встановити й записати прізвище, ім'я та по батькові заявників, їх адреси, час надходження повідомлення, конкретне місце вчинення злочину, ким і проти кого він вчинений або готується та інші дані, що мають значення для розкриття злочину;

б) при одержанні повідомлень про підготовку злочину, доповісти черговому й вжити заходів до його запобігання;

в) при одержанні повідомлень про злочин, що готується або про вчинений злочин, терміново доповісти про це черговому, прибути до місця події, вжити заходів щодо виявлення й затримання осіб, які вчинили злочин, надати допомогу потерпілим, встановити свідків (очевидців) і до прибуття слідчо-оперативної групи забезпечити охорону місця пригоди, недоторканість обстановки, слідів, знарядь злочинів та інших речових доказів;

г) при виявленні в районі маршруту (поста) слідів або предметів, що можуть бути доказом вчинення злочину, ужити заходів для їх зберігання й доповісти про це черговому;

д) при одержанні інформації про злочинців, які перебувають в розшуку, і тих, що пропали безвісти, та прикмети осіб, які розшукуються, виявляти їх шляхом особистого пошуку в районі маршруту патрулювання (поста), при цьому звертати особливу увагу на місце масового скупчення громадян;

е) з прибуттям на місце події слідчо-оперативної групи діяти відповідно до вказівок її керівника, про що доповісти черговому;

є) при надходженні повідомлення про факти збуту фальшивих грошей терміново вживати заходів щодо затримання особи, яка займається цим, виявити свідків і доповісти про це черговому [28]. При надходженні до органу внутрішніх справ заяви або повідомлення про вчинене кримінальне правопорушення оперативний черговий територіального органу внутрішніх справ (оперативний черговий) зобов'язаний негайно надати її начальнику слідчого підрозділу, що визначає слідчого, який здійснюватиме досудове розслідування, а також поінформувати начальника територіального органу внутрішніх справ.

Слідчий невідкладно, але не пізніше 24 годин зобов'язаний внести відомості про кримінальне правопорушення за заявою або повідомленням до ЄРДР.

Начальник територіального органу внутрішніх справ організовує своєчасне направлення на місце події слідчо-оперативної групи (СОГ) у повному складі.

СОГ створюються при чергових частинах територіальних органів внутрішніх справ. Склад цих груп формується з працівників органів внутрішніх справ відповідно до графіку чергування, затвердженого начальником територіального органу внутрішніх справ та погодженого з начальником слідчого підрозділу.

До СОГ в обов'язковому порядку входять слідчий (старший СОГ), співробітник оперативного підрозділу та спеціаліст-криміналіст.

Завданням СОГ є виявлення, фіксація, кваліфіковане вилучення та пакування слідів кримінального правопорушення, речових доказів, встановлення свідків та потерпілих, з'ясування обставин кримінального правопорушення, що мають значення для всебічного, повного й неупередженого їх дослідження та встановлення осіб, причетних до його вчинення.

Після прибуття на місце події члени СОГ з'ясовують обставини вчинення кримінального правопорушення, встановлюють свідків, прикмети осіб, які вчинили кримінальне правопорушення та ймовірні шляхи їх відходу. За необхідності вживають заходів для переслідування транспортних засобів,

якими заволоділи особи, що вчинили кримінальне правопорушення, або тих, що використовувалися під час його вчинення.

Слідчий керує діями членів СОГ та несе персональну відповідальність за якість проведення огляду місця події.

Разом з членами групи, залученими спеціалістами, запрошеними потерпілим, свідками та іншими учасниками кримінального провадження проводить огляд місця події, під час якого в установленому КПК України порядку фіксує відомості щодо обставин учинення кримінального правопорушення, вилучає речі й документи, що мають значення для кримінального провадження, та речі, вилучені з обігу, у тому числі матеріальні об'єкти, придатні для з'ясування обставин, що підлягають доказуванню. Забезпечує їх належне зберігання для подальшого направлення з метою проведення експертного дослідження.

Має право заборонити будь-якій особі залишати місце огляду до його закінчення та вчинювати будь-які дії, що заважають проведенню огляду.

За наявності підстав інформує оперативного чергового про залучення додаткових сил і засобів для документування всіх обставин учиненого кримінального правопорушення [29].

Співробітник оперативного підрозділу:

1). Здійснює по квартирний чи подвірний обхід з метою виявлення свідків учиненого кримінального правопорушення, збирання відомостей, що можуть бути використані як докази.

2). Установлює час, місце й обставини вчинення кримінального правопорушення; кількість причетних до його вчинення осіб, їх прикмети; наявність у них зброї, транспортних засобів, слідів на одязі чи тілі, що могли залишитися через опір потерпілих або під час подолання перешкод; індивідуальні ознаки викрадених речей; напрямок, у якому вони зникли, інші відомості, необхідні для встановлення осіб, які вчинили кримінальне правопорушення.

3). негайно інформує слідчого про одержані дані щодо обставин вчинення кримінального правопорушення та причетних до нього осіб, для їх подальшої фіксації шляхом проведення слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій.

4). Виконує письмові доручення слідчого про проведення слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій. Під час їх виконання користується повноваженнями слідчого.

Організація взаємодії при направленні оперативним підрозділом матеріалів за результатами оперативно-розшукової діяльності до слідчого підрозділу.

Під час ведення оперативним підрозділом оперативно-розшукової справи (ОРС) щодо осіб, стосовно яких є дані про участь у підготовці до вчинення злочину, підслідного слідчим органів внутрішніх справ, начальник оперативного підрозділу звертається до начальника слідчого підрозділу про закріплення за цією ОРС слідчого для забезпечення методичного супроводження її реалізації та надання практичної допомоги оперативному підрозділу.

Начальник оперативного підрозділу з дотриманням режиму таємності надає слідчому необхідні матеріали ОРС для вивчення та надання за потреби рекомендацій щодо фіксації додаткових фактичних даних про протиправні діяння окремих осіб та груп, що засвідчують наявність в їх діях ознак злочину.

У подальшому матеріали ОРС розглядаються під час оперативної наради за участю начальників оперативного, слідчого підрозділів та працівників, які брали участі у їх підготовці, для визначення повноти зібраних матеріалів та наявності підстав для реєстрації в ЄРДР [7].

Одночасно розробляється план заходів з реалізації матеріалів ОРС, що затверджується начальниками слідчого та оперативного підрозділів.

У разі встановлення під час проведення оперативно-розшукових заходів фактичних даних, що свідчать про ознаки злочину в діяннях окремих осіб та груп, але якщо їх припинення може негативно вплинути на результати кримінального провадження, начальник оперативного підрозділу інформує про це начальника слідчого підрозділу і лише після закінчення їх проведення матеріали ОРС виносяться на розгляд оперативної наради для розроблення спільних заходів з їх реалізації.

Для швидкого та повного розслідування тяжких, особливо тяжких злочинів, а також кримінальних правопорушень, що викликали значний суспільний резонанс, утворюються СОГ.

Утворення СОГ здійснюється за наказом начальника територіального органу внутрішніх справ, погодженого з начальником слідчого підрозділу. При цьому керівником СОГ є слідчий, який визначений начальником слідчого підрозділу здійснювати досудове розслідування кримінального правопорушення.

До складу СОГ, як правило, включаються співробітники, які брали участь в огляді місця події. За потреби залучаються дільничні інспектори міліції, на території обслуговування яких учинено кримінальне правопорушення, співробітники інших органів та підрозділів внутрішніх справ.

Забороняється здійснювати заміну оперативних працівників, які включені до складу слідчо-оперативної групи, без узгодження зі слідчим (керівником групи) або керівником органу досудового розслідування [29].

Отримати інформацію до початку кримінального провадження можна при зверненні до правоохоронних органів із заявою або повідомлення про вчинення відносно потерпілого або його близьких родичів (ст.60 КПК України). В цьому разі потерпілий або заявник складають у довільній формі заяву, у якій має міститись інформація про заявника [3].

Порядок перевірки первинної інформації до початку досудового розслідування, відомостей, процесуального порядку закріплення таких відомостей призводить до порушень законності, необ'єктивності, створює хаос у діяльності оперативних підрозділів та слідства, стає залежним від прокуратури та слідства, створює базу для зловживання. [6;28].

Відсутність стадії кримінального процесу порушення кримінальної справи створює ілюзію спрощеного порядку вирішення заяв та повідомлень про кримінальні правопорушення та про кримінальні проступки, а саме: у

ст. 110 КПК України зазначено, що процесуальні рішення органів досудового розслідування слідчого, приймаються у формі постанови, яка виноситься у випадках, передбачених цим Кодексом, а також якщо слідчий визнає це необхідним [31]. Тобто слідчий має право виносити або не виносити постанову, але це омана. На наш погляд, слідчий повинен не лише мати право, а й зобов'язаний свої дії аргументувати винесенням постанови у всіх випадках.

Висновки. Таким чином, відсутність самостійної стадії кримінального процесуального законодавства щодо перевірки заяв та повідомлень про злочини призводить до наступних недоліків, а саме:

- неможливістю об'єктивно та правильно прийняти рішення за заявами та повідомленнями про злочини;
- термін, що встановив законодавець (24 години) не може бути виконаний ні теоретично, ні практично через об'єктивні обставини;
- не враховані випадки, коли неможливо встановити об'єктивні обставини вчинення кримінального правопорушення.

Ці та інші обставини, призводять до порушення термінів вирішення заяв та повідомлень про злочини, необґрунтованих внесених до ЄРДР фактів з однієї сторони, що не містять кримінального правопорушення, а з іншої – необґрунтовано внесених висновків із списання таких заяв без внесення до ЄРДР.

Цей КПК України паралізував роботу оперативних підрозділів, знівелював ініціативу у викритті злочинів, прибрав таке поняття, як розкриття злочинів; змусив оперативних працівників чекати доручення слідчого, яке, зазвичай, сам і друкує, сам складає клопотання та інші документи до слідчого, прокурора, судді тощо.

Крім того КПК України позбавив самостійності слідчого й зробив його залежним від прокуратури, а прокурорам нав'язали не притаманні їм повноваження функції, що в кінцевому висновку змусили ходити по колу.

У зв'язку з цим ми пропонуємо внести зміни та доповнення до чинного КПК України, а саме:

- установити стадію перевірки заяв та повідомлень про злочини 80 діб;
- прийняти закон про кримінальні проступки, до яких віднести всі склади злочинів невеликої тяжкості (до 2 років) та середньої тяжкості (до 5 років) позбавлення волі.

Така самостійна стадія, на наш погляд, має починатися з моменту звернення громадянина в будь-якій формі до правоохоронних органів про вчинення відносно нього кримінального правопорушення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України. Верховна Рада України; Конституція: Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР Ст.3 [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України: Законодавство України. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua>

2. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Кримінального процесуального кодексу України: Закон України чинне законодавство з 19 листопада 2012 року: (офіц. текст). – К. : 2012. – 382 с.
3. Кримінальний процесуальний кодекс України, 2012 року. – К. : Істина, 2012 – 380 с.
4. Про організації реагування на повідомлення про кримінальні правопорушення, інші правопорушення, надзвичайні ситуації та інші події, та забезпечення оперативного інформування в органах і підрозділах внутрішніх справ України: Наказ МВС України від 22 жовтня 2012 р., № 940.
5. Про затвердження Інструкції про організації проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні», наказ МВС України від 16 листопада 2012 р. № 114/1042/516/1199/936/1687/5.
6. Інструкція про порядок ведення єдиного обліку в органах і підрозділах внутрішніх справ України заяв і повідомлень про вчинені кримінальні правопорушення та інші події: Наказ МВС України від 19.11.2012 р., №1050.
7. Про Єдиний реєстр досудових: Наказ Генерального прокурора України, № 69 від 17 серпня 2012 року.
8. Кримінальний кодекс України: Закон України від 5 квітня 2001 року №2341–III // ВВРУ № 25-26. – Ст.131.
9. Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України від 18.02.1992, № 22, Ст.303.
10. Кримінальний процес України. Навчальний посібник / Назаров В.В. – К. : ФОП ОС Ліпкан. – 2013 – 488 с.
11. Гончаренко В.Г., Нор М.Є., Шумило М.Є. Кримінальний процесуальний кодекс. Науково – практичний коментар. / За ред. Гончаренка В.Г. – К. : Юстініан. – 2012. – 1224 с.
12. Коваленко В.В., Удалова Л.Д., Письменний Д.П. Кримінальний процес: Підручник. – К. : Центр Учбової літератури. 2013. – 544 с.
13. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково–практичний коментар // Відп. ред. Ківальов С.В., Міщенко С.М., Захарченко Ю.В. – Одеса, 2013. – 1104 с.
14. Про звернення громадян. Закон України. Відомості Верховної Ради України. 1996, № 47, ст.25
15. Сервецький І.В., Якименко Г.О., Лісова Т.Ю. Заяви та повідомлення громадян про злочини: правові, теоретичні та прикладні проблеми їх вирішення: Монографія. – К. : 2006. – 404 с.
16. Кримінальний процес: Підручник / Ю.М. Грошевий, В.Я. Тацій, А.Р. Туманянц та ін.; за ред. В.Я. Тація, Ю.М. Грошевого, О.В. Капліної, О.Г. Шило. – Х. : Право, 2013. – 824 с.
17. Зміни до положення про порядок ведення ЄРДР від 21.01.2013 р. Затверджено Наказом Генерального прокурора України від 25.01.2013 № 13 Зміни до Положення про порядок ведення Єдиного реєстру досудових розслідувань, затвердженого наказом Генерального прокурора України від 17 серпня 2012 року № 69.
18. Алесандренко В.О., Терещенко Ю.В., Моргул Н.С. Проблемні питання початку досудового розслідування. Науковий юридичний журнал // Юридична наука, № 7, 2014. – С.110-117.
19. Про міліцію: Закон України від 20 грудня 1990 р. Відомості Верховної Ради України. 1991, – № 4. – Ст.30

20. Положення МВС Положення про Міністерство внутрішніх справ України: Указ Президента України від 06.04.2011р. №383/2011 [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України: Законодавство України. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/383/2011>.

21. Про затвердження Інструкції з організації контролю за виконання документів у системі МВС України: Наказ МВС України від 23 квітня 2012 року, № 350.

22. Про затвердження Положення про Інтегровану інформаційно-пошукову систему органів внутрішніх справ України: Наказ МВС України від 12.10.2009 №436.

23. Про організацію діяльності чергових частин органів і підрозділів внутрішніх справ України, направленої на захист інтересів суспільства і держави від протиправних посягань, наказ МВС України від 20 серпня 2009, № 181

24. Про цивільний захист населення. Кодекс України. Відомості Верховної ради України № 23, Ст.333. Про надзвичайний стан. Закон України. Відомості Верховної ради України. – 1992. – № 37, Ст. 538.

25. Про затвердження інструкції про порядок переведення органів і підрозділів системи Міністерства внутрішніх справ України на посиленний варіант оперативно-службової діяльності: Наказ МВС України від 03 грудня 2012 року, № 1111.

26. Про правовий режим воєнного стану: Закон України. Відомості Верховної ради України. – 2000. № 28. – Ст.224.

27. Про заходи щодо вдосконалення системи комплексного використання сил і засобів в охороні громадського порядку: Наказ МВС України 30.09.2008, № 505.

28. Про затвердження Статуту патрульно-постової служби міліції України: Наказ МВС України від 6 вересня 1994 р., за № 404.

29. Про організацію взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами внутрішніх справ у попередженні, виявленні та розслідуванні кримінальних правопорушень: Наказ МВС України від 14 серпня 2012 р., № 700.

30. Про організацію діяльності прокурорів у кримінальному провадженні: Наказ Генерального прокурора України із змінами, внесеними наказом Генерального прокурора України від 26 липня 2013 року, № 4гн-1.

31. Про організацію діяльності органів досудового розслідування: Наказ МВС України від 09 серпня 2012 р., № 686.

Сервецький І.В. Прогалини в кримінальному процесуальному законодавстві щодо порядку збору первинної інформації до початку кримінального провадження

У статті досліджуються прогалини нового Кримінального процесуального кодексу України щодо порядку збору первинної інформації до початку кримінального провадження. Розглядаються точки зору вчених у галузі кримінального процесу щодо кримінального провадження про кримінальні правопорушення. Запропоновано конкретні заходи, спрямовані на усунення прогалин чинного законодавства з метою його вдосконалення.

Ключові слова: досудове розслідування, збір первинної інформації, початок досудового розслідування.

Сервецький И.В. Пробелы в уголовном процессуальном законодательстве относительно порядка сбора первичной информации до начала уголовного производства

В статье исследуются пробелы нового Уголовного процессуального кодекса Украины относительно порядка сбора первичной информации до начала уголовного производства. Рассматриваются точки зрения ученых в области уголовного процесса по уголовному производству об уголовных правонарушениях. Предложены конкретные меры, направленные на устранение пробелов действующего законодательства с целью его совершенствования.

Ключевые слова: досудебное расследование, сбор первичной информации, начало досудебного расследования.

Servetsky I.V. Gaps in the criminal procedural law regarding the procedure of collecting primary data prior to criminal proceedings

The article examines the gaps of the new Criminal Procedure Code regarding the procedure of collecting primary data prior to criminal proceedings. We consider the point of view of scientists in the field of criminal procedure for criminal proceedings for criminal offenses. Propose concrete measures aimed at filling the gaps of existing legislation with a view to its improvement.

Keywords: pre-trial investigation, the collection of primary data, the start of pre-trial investigation.

Стаття надійшла до редакції 07.08.2014.